

สารบัญ

๑.เกริ่นนำ

ชุมชนก่อนสมัยสุโขทัย	๑๐
•ชุมชนถลุงเหล็ก สมัยก่อนประวัติศาสตร์	๑๑
•การเข้ามาของศาสนาพุทธจากภาคกลางสมัยทวารวดี	๑๒
•ก่อกำเนิดบ้านเมืองสมัยวัฒนธรรมเขมร	๑๓
ประวัติศาสตร์สุโขทัยโดยสังเขป	๑๔
•ลำดับกษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักรสุโขทัย	๑๖
ศาสนาในสุโขทัย	๑๘
ศิลาจารึก ที่มาประวัติศาสตร์สุโขทัย	๑๙
ศิลปะสุโขทัยโดยสังเขป	๒๒
•สถาปัตยกรรม	๒๓
-เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม	๒๓
-ที่มาเจดีย์ทรงดอกบัวตูม	๒๕
-เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย	๒๖
-เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด	๒๘
-เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดแบบสุโขทัย	๓๐
-มณฑป	๓๒
-อาคาร โบสถ์ วิหาร	๓๓
•พระพุทธรูป	๓๔
-พระพุทธรูปหมวดใหญ่	๓๕
-สกุลช่างกำแพงเพชร (หมวดกำแพงเพชร)	๓๖
-สกุลช่างพิษณุโลก (หมวดพระพุทธชินราช)	๓๗

-พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร
ในศิลปะสุโขทัย

๓๘

•จิตรกรรม

๓๙

๒.ศิลปกรรม เมืองสุโขทัย

เมืองสุโขทัย	๔๒
•ชื่อ “สุโขทัย” แปลว่าอะไร?	๔๒
•แผนที่ เมืองสุโขทัย	๔๕
วัดมหาธาตุ	๔๖
•เจดีย์ประธานและเจดีย์บริวาร	๔๘
-ปูนปั้นเล่าเรื่อง “วงชีวิต” พระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติถึงปรินิพพาน	๕๒
•เจดีย์หมายเลข ๑๖	๕๕
-ปูนปั้นที่ฐานเจดีย์หมายเลข ๑๖	๕๗
•เนินปราสาท	๕๘
วัดตระพังเงิน	๖๐
•เจดีย์รายทรงวิมาน	๖๑
ศาลตาผาแดง	๖๒
•ประติมากรรมศิลปะบายูนพบที่ศาลตาผาแดง	๖๒
วัดศรีสวาย	๖๔
•จุดเริ่มต้น เจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัย	๖๖
•พบใบไม้ดอกไม้ทองคำ	๖๖
•ลวดลายกลีบบนูนผสมผสาน จีน ลังกา เขมร	๖๗
วัดสระศรี	๖๘
วัดตระกวน	๖๙
วัดตระพังทอง	๗๐

•รอยพระพุทธรูปเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์จากลังกา	๗๑
วัดชนะสงคราม	๗๓
•เจดีย์ทรงระฆังรูปแบบฐานที่แตกต่าง	๗๓
วัดพระพายหลวง	๗๔
•ปราสาท ๓ หลัง	๗๕
-ปราสาท ๓ หลัง ประดิษฐานรูปเคารพ ๓ องค์	๗๖
คติรัตนตรัยมหายาน	
-ภาพปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธประวัติที่หน้าบันปราสาททิศเหนือ	๗๖
•เจดีย์สี่เหลี่ยม	๘๐
-เจดีย์องค์เดิม “แบบกู่กุด”	๘๐
-เจดีย์องค์ใหม่ “ดอกบัวตูม”	๘๑
•มณฑปพระพุทธรูปลีลาพระยืน พระนอน	๘๒
-คติพระหลายปางรวมกัน	๘๔
สื่อถึงสถานที่สำคัญของพระพุทธเจ้า	
วัดศรีชุม	๘๕
•ภาพจารชาดกพระเจ้า ๕๐๐ ขาดิ	๘๘
•มณฑปสุโขทัยมาจากลังกา+พุกาม ?	๙๐
•หลังคามณฑปวัดศรีชุมเดิมเป็นอย่างไร ?	๙๑
วัดช้างล้อม	๙๒
•เจดีย์ช้างล้อม มาจากลังกา	๙๓

วัดตระพังทองกลาง	๙๔	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง	๑๒๙
• ปูนปั้นพุทธประวัติ	๙๕	• พระปราสาทประธาน	๑๓๐
“มหาปาฏิหาริย์ ๔”		- พบกระเบื้องเชิงชายแบบบายัน	๑๓๐
วัดเจติยสูง	๑๐๑	ร่องรอยสถาปัตยกรรมเขมร	
วัดพระเชตุพน	๑๐๒	- ปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธประวัติ	๑๓๒
• ความหมาย พระสีอิริยาบถ	๑๐๔	- เพดานไม้	๑๓๓
คือ “ปางในพุทธประวัติ”		สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	
วัดเจติยสี่ห้อง	๑๐๖	- พระพุทธรูปปูนปั้น ๒ องค์	๑๓๔
• ปูนปั้นรูป “มนุษย์นาค”-“สิงห์ขี้ช้าง”	๑๐๘	ในวิหาร	
งานสร้างสรรคใหม่		• ปราสาทเพ็ช	๑๓๕
หนึ่งเดียวในสุโขทัย		วัดเจ้าจันทร์	๑๓๗
วัดศรีพิจิตรกิตติภักดาราม	๑๑๒	วัดชมชื่น	๑๓๘
• เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย	๑๑๓	• “สุสาน” มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์	๑๓๙
พุทธศตวรรษที่ ๒๐		พบที่วัดชมชื่น	
รูปแบบที่เปลี่ยนไป		วัดช้างล้อม	๑๔๐
วัดอโศการาม	๑๑๔	• ใต้เจดีย์ มีโครงกระดูก	๑๔๓
วัดป่ามะม่วง	๑๑๖	วัดเจติยเจ็ดแถว	๑๔๔
• เสาศิลาแลงปริศนา ?	๑๑๖	• เจดีย์ทรงวิมาน	๑๔๕
หอเทวาลัยเกษตรพิมาน	๑๑๘	• เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด	๑๔๖
วัดสะพานหิน	๑๒๑	• เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย	๑๔๗
วัดเขาพระบาทน้อย	๑๒๒	วัดสวนแก้วอุทยานน้อย	๑๔๘
• พระพุทธรูปที่สวย	๑๒๒	• ภาพสันนิษฐาน มณฑปท้ายวิหาร	๑๔๙
สื่อว่าพระพุทธเจ้า		วัดนางพญา	๑๕๐
เคยเสด็จมาที่นี่ ๔ พระองค์		• เจดีย์แบบอยุธยา ในศรีสัชนาลัย	๑๕๑
• เจดีย์วิว หนึ่งเดียวในสุโขทัย	๑๒๓	• ลวดลายปูนปั้นที่ผนังวิหาร	๑๕๒
๓. ศิลปกรรม เมืองศรีสัชนาลัย		วัดเขาพนมเพลิง	๑๕๔
เมืองศรีสัชนาลัย	๑๒๖	วัดเขาสวรรคคีรี	๑๕๕
• แผนที่ เมืองศรีสัชนาลัย	๑๒๘	วัดเขาใหญ่ล่าง	๑๕๖

แหล่งเตาสังคโลก	๑๕๗	วัดกะโลทัย	๑๘๙
๔. ศิลปกรรม		วัดพระบรมธาตุ	๑๙๐
เมืองกำแพงเพชร		วัดหม่องกาเล	๑๙๑
เมืองกำแพงเพชร	๑๖๒	๕. ศิลปกรรม เมืองพิษณุโลก	
• แผนที่ เมืองกำแพงเพชร	๑๖๔	เมืองพิษณุโลก	๑๙๔
ศิลปกรรมในกำแพงเพชร	๑๖๕	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	๑๙๖
• เจดีย์ศิลปะสุโขทัยใน	๑๖๕	• พระปราสาทประธาน	๑๙๘
กำแพงเพชร		• พระพุทธรชินราช	๑๙๙
- เจดีย์ทรงระฆัง	๑๖๖	- พระพุทธรชินราช	๒๐๔
สกุลช่างกำแพงเพชร		พระพุทธรูปที่นิยมจำลอง	
• พระพุทธรูป	๑๖๙	วัดเจติยยอดทอง	๒๐๕
วัดพระแก้ว	๑๗๒	วัดจุฬามณี	๒๐๖
• เจดีย์ประธานทรงระฆัง	๑๗๓	เชิงอรุณ	๒๐๘
ที่มีสิงห์ล้อม		บรรณานุกรม	๒๑๘
• พระพุทธรูป “สองพี่น้อง”	๑๗๖		
และพระนอน			
วัดช้างเผือก	๑๗๘		
วัดพระธาตุ	๑๗๙		
วัดอวาสใหญ่	๑๘๐		
• พบ กุฏิ-ทางจงกรม-ส้วม (เว็จกุฏิ)	๑๘๑		
ที่เขตสังฆาวาส			
วัดพระสีอิริยาบถ	๑๘๓		
• ทิศที่ตั้งพระนอน	๑๘๕		
การวางตำแหน่งที่แตกต่าง			
ระหว่างกำแพงเพชร-สุโขทัย			
วัดช้างรอบ	๑๘๖		
• ลวดลายบนตัวช้าง	๑๘๘		
ใช้กำหนดอายุเจดีย์			